

The Sheeptown Project

Alexandra Broeder

Deelnemers
Schapenkinderen
(acteurs)
Publiek

Pleidooi
Kitlyn Tjin A Djie

Interview
Nellieke de Koning

Methode
Cultural Probes

Foto: Kamerich & Budwilowitz

Theatermaker Alexandra Broeder verbindt binnen haar werk de domeinen kunst en psychiatrie met elkaar. Ze werkt nauw samen met kinderen en jongeren die intensief in behandeling zijn en stelt GGZ-instellingen en psychologen de vraag: Wat als we op een nieuwe manier gaan kijken naar dat wat in onze maatschappij als afwijkend wordt gezien? En wat hebben wij mensen nodig als het niet meer gaat?

*Come on back
to Sheeptown
you can find it
deep down*

Kunst en psychiatrie
Alexandra onderzoekt met *The Sheeptown Project* onze omgang met psychische kwetsbaarheid. Hoe we op een andere manier kunnen kijken naar psychische kwetsbaarheid houdt haar meer dan bezig, ook uit eigen ervaring. In onze westerse maatschappij lijkt er nauwelijks ruimte om naar de betekenis en boodschap van psychisch lijden te kijken. Er zijn bevolkingsgroepen die dichtbij de natuur en de spirits leven waarbij een mentale crisis als een spirituele transitie wordt gezien, mits je weet hoe ernaar te luisteren. In plaats van te focussen op medicatie en symptombestrijding, wordt je door ervaringsdeskundigen uit de stam geleerd hoe je om kunt gaan met wat door hen 'jouw gave' wordt genoemd. Je wordt onderdeel gemaakt van een traditie en begeleid in je weg naar heling, in verbinding met je eigen kracht en die van de natuur en je voorouders. In onze maatschappij wordt degene met de stoornis vaak nog gezien als probleem-eigenaar en alleen de uitingsvorm wordt aangepakt. Dat is een eenzame en vaak ook een onveilige en verwarrende ervaring. Terwijl het zo'n complex en gelaagd, maar ook bijzonder en persoonlijk web van factoren zijn die een rol spelen; Waar is het gedrag dat de persoon vertoont een reactie op?

Ontregelaars
Systeemtherapeut Kitlyn Tjin A Djie noemt de kinderen en jongeren met zogenaamd afwijkend gedrag 'ontregelaars'. Zij zijn het die zuurstof kunnen geven aan disfunctionele (familie-)patronen waarbij soms meerdere generaties terug moet worden gekeken. Wat draag je mee aan eigen trauma en wat aan trauma dat is overgedragen? Hoe creëren we met elkaar een veilige traditie van ervaringsdeskundigheid waarbij onze kwetsbaarheid en onze beschadigingen onderdeel mogen zijn van ons menszijn en onze maatschappij? En durven we te luisteren naar wat de ontregelaars ons daarbij te vertellen hebben?

Kindertempel
The Sheeptown Project begon met een verzoek van Theaterfestival Boulevard om iets te doen met een groep mensen in de stad die het moeilijk heeft. Alexandra sprak met kinderen en jongeren die in behandeling zijn voor onder meer eetproblematiek en zelfbeschadiging. In mei 2021 opende de Tribale Kindertempel tijdens het Over het IJ Festival voor het eerst haar deuren voor het publiek. De tempel gold als plek waar kinderen de gesprekken voerden. De tempel als plek waar kinderen de gesprekken voerden. Een ceremonie waar het publiek onderdeel van wordt en een ritueel onderging. Alexandra heeft kinderen tussen de 10 en 12 jaar benaderd om als acteurs mee te werken.

Schapenkind
Bij *The Sheeptown Project* hebben de kinderen de rol van mysterieuze gidsen die de volwassenen begeleiden in een geheim, parallel universum. Vooraf aan de voorstelling kreeg het publiek verschillende met de hand gestempelde brieven die uitnodigden om je eigen angsten te onderzoeken. Parallel aan het realiseren van de voorstelling zijn er meerdere gesprekken gevoerd met met kinderen tijdens acht bezoeken aan een centrum voor jeugdhulpverlening van Reinier van Arkel in Den Bosch. Ze hebben een belangrijke bijdrage geleverd. De ceremonie is een dienst ter ere van het mysterieuze Schapenkind dat symbool staat voor alle kinderen en jongeren die Alexandra de afgelopen periode binnen de GGZ heeft mogen ontmoeten.

Sweet dreams
Alexandra raakte tijdens haar studie aan de Toneelacademie in Maastricht geïnspireerd door het Vlaamse theater waar met participanten aan een voorstelling werd gewerkt. Ze ging zelf experimenteren met kinderen en vond zo de sleutel naar haar eigen werk. Een visioen van een bus met kinderen op het

Kamerich & Budwilowitz

tot de voorstelling *Sweet Dreams* die alleen gespeeld werd door kinderen. De kinderen waren de gehele nacht begeleiders van de volwassenen en voerden een ritueel uit het Tibetaanse dodenboek. De volwassenen kwamen zo in een kwetsbare positie.

The Tree

In 2017 kwam Alexandra via Frascati in contact met jeugdpsychiatrie De Bascule in Amsterdam en kreeg ze de mogelijkheid om haar manier van menselijk én artistiek werken verder te onderzoeken. Het was een vierjarenplan wat in het teken van theater en psyche stond. Ook hier creëerde ze een parallelle wereld waar jongeren de gidsen zijn. Daarmee bleef haar signature onveranderd. Alleen de bron is steeds een andere. Met De Bascule en Frascati werkte ze aan de voorstelling *The Tree* samen met zes pubers (vijf meiden en een jongen) en wist ze deze ongetrainde jongeren tot sterke podiumperformers te maken. Voor de voorstelling *The Scheeptown Project* is ze een samenwerking aangegaan bij geestelijke gezondheidscentrum Reinier van Arkel met kinderen die er

wonen vanwege hechtingsproblematiek door de thuissituatie. In 2022 gaat ze met haar team werken aan een nieuwe voorstelling onder de titel *The Heritage*. Hier zullen net als bij *The Sheeptown Project* verschillende uitingsvormen uit voortkomen in samenwerking met Oerol Festival, De Toneelschuur en Museum van de Geest en verschillende GGZ-instellingen en gasten uit de wetenschap en psychiatrie.

Onschuld

Het schaap staat symbool voor onschuld en kinderen die nergens passen en niet meedraaien in het reguliere leven. De aanwezigheid van het dier biedt manieren om in contact te komen met je kwetsbaarheid en het kind in jezelf. Ook kan een schaap symbool staan voor de neiging of het verlangen om te voldoen aan sociale normen. Spirituele schapen verschijnen als droom in de hoofden. Voor *The Sheeptown Project* en haar andere producties *The Well* en *The Tree* heeft Alexandra zich laten inspireren door:

- Schrijver Haruki Murakami die schrijft over adolescenten die niet met het leven kunnen dealen en een parallel universum creëren. Die dissociatie in eigen omgeving uit het onvermogen om te leven is fantasievol.
- In het Koreaanse boek *The Vegetarian* wordt de hoofdpersoon een plant. Ze vegeteert (anorexia) en leeft alleen van zonlicht. Een biotoop die zich terugtrekt uit de maatschappij en haar eenzaam maakt.
- *Charlemagne Palestine* van kunstenaar Chaim Moshe Tzadik creëert ruimtes van afgedankte teddyberen als spirituele wezens, boodschappers van een verloren kindertijd.
- Systeemtherapeute Kitlyn Tjin A Djie vraagt zich af waar het kind op reageert. Kun je het kind wel probleemeigenaar noemen? Volgens haar is het eerder zo dat het kind reageert op dieperliggende, disfunctionele systemen. Het westers zorgsysteem werkt met isoleren en mediceren terwijl inheemsen juist zo'n persoon zien als wounded healer;

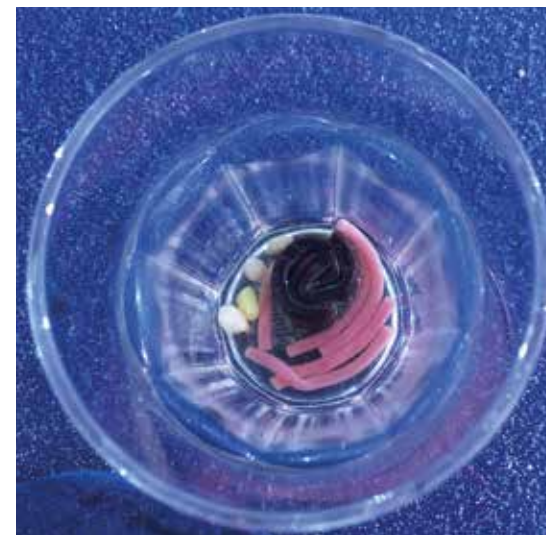
86

een sjamaan die gave heeft, *gifted by spiritual power*. Ze worden opgenomen in de community en er wordt betekenis aan de crisis gegeven.

Brievenproject

Vanwege de aanhoudende lockdown in 2021 heeft Alexandra een brieventraject opgestart. Toegang tot de psychiatrie beperkte zich tot een paar gesprekken. Participatie van kinderen was haast niet mogelijk. Ook was er geen gelegenheid voor langere processen waarin de taal van de kinderen uit de psychiatrie kon worden gedeeld. Een universum waar zij in contact komen met de kunst. Desondanks kreeg het brievenproject een grote impact bij het publiek. Vooraf aan de voorstelling correspondeerde het Schapenkind middels persoonlijke brieven. De ontvangers kregen een telefoonnummer en konden het Schapenkind bellen. De tweede brief was een voodoooppetje met de vraag *'de wond is de plek waar het licht binnenkomt. Waar is dat bij jou?'* De derde brief was een afsluiting waarbij menigeeen al een sterke verbinding voelde met het Schapenkind. Dit brievenproject sloot aan bij de onderzoeksmethode *Cultural Probes* waarbij deelnemers worden geactiveerd en geconfronteerd met een opdracht. Alexandra heeft aangetoond dat, ondanks

87

de lockdowns, zij haar publiek via de brieven wist te bereiken op een intense wijze gezien de vele emotionele reacties op de kaartjes.

Snoepdrank

De geluiden van de kinderen die Alexandra ontmoette bij Reinier van Arkel zijn door geluidsontwerper Roald van Oosten opgenomen en verwerkt in het stuk. Vormgever Sacha Zwiers heeft het decor ontworpen en het recept van de snoepdrank is door een kind in de Bascule samengesteld. Het was vanwege de te korte spanningsboog van de kinderen niet mogelijk om hun de dienst van het ritueel te laten leiden. Hiervoor zijn andere kinderen als acteurs en publieksbegeleiders gescout om de wereld van de jongeren met dwangstoornissen en eetproblematieken tijdens de voorstellingen te representeren. Volgens Alexandra hoeft bij participatie-theater de performer niet persé in de artistieke context te worden geplaatst.

Probleemeigenaar

Wat Alexandra het meest raakt, is het feit dat een kind met 'lastig' gedrag, vaak als 'probleemeigenaar' wordt bestempeld. Het systeem bestrijdt vervolgens alleen het symptoom, zoals bijvoorbeeld niet eten bij anorexia. Er bestaat geen behandeling voor de laag onder het symptoom. Waar komt het gedrag vandaan en wat wil het ons vertellen? Het kind zelf is te jong om er woorden aan te kunnen geven. Het gedrag dat ervoor zorgt dat deze kinderen buiten het systeem vallen wordt in voorstelling *The Sheeptown Project* benaderd als een spirituele kracht. Alexandra hoopt dat het publiek door deze voorstelling bij zijn eigen kwetsbaarheid komt. Dat mensen niet alleen denken 'wat erg voor dat meisje dat ze zichzelf snijdt', maar ook 'wat zit er in haar dat ook in mij zit?' De psychiatrie is een metafoor voor ons mensbeeld en hoe we met elkaar omgaan. Het gaat over ons allemaal.

Kwetsbare situatie

Drie voorstellingen van *The Sheeptown Project* zijn op diverse locaties voor het onderzoek bezocht en iedere keer is met de acteurs na afloop kort gesproken. Deelname aan het brievenproject leverde een intense ervaring met de Schapenkinderen tijdens lockdown. Het volgen van sociale media, waar Alexandra actief haar verhaal deed, een persoonlijk pleidooi geschreven door systeemtherapeute Kitlyn Tjin A Djie en het afnemen van een interview met psychiater Nellieke de Koning bracht inzichten over de onderlinge samenwerking en impact. Er kon geen toegang worden verleend aan de kinderen in de psychiatrie vanwege de kwetsbare situatie. Ook voor Alexandra was dit anders dan ze normaal gewend is.

Foto: Kamerich & Budwilowitz

Afb. p.86

*De wind is de plek
waar het licht
binnenkomt. - Rumi*

Afb. p.87

Het toverdrankje
dat tijdens de
voorstelling wordt
uitgedeeld

Afb. links

Hoe gaat
het met je?
Ssst!

Afb. rechts

De kinderen in
het stuk bepalen
de regels

Alexandra Broeder: 'Hoogleraar in de psychiatrie Jim van Os vertelde tijdens het Brainwash Festival dat uit een intensief onderzoek onder mensen die psychisch lijden, is gebleken dat de kans van slagen van een behandeling niet bij de behandeling zelf ligt, maar allereerst bij het vertrouwen van de cliënt in de behandeling. Daarnaast is het van belang dat er een behandelritueel kan ontstaan waarbij de verbinding tussen de cliënt en therapeut centraal staat. Een persoonlijke verbinding in een professionele context waarbij de therapeut vanuit nieuwsgierigheid en beschikbaarheid met de cliënt de oorzaak van het lijden gaat onderzoeken en gaat kijken wat hierbij nodig is.'

'Hoogleraar kinder- en jeugdpsychiatrie Robert Vermeiren was in 2021 te gast bij Zomergasten. Zijn intrinsieke noodzaak de avond te wijden aan de belevingswereld van jongeren was invoelbaar. Tegelijkertijd bleef zijn visie op complexe en gelaagde stoornissen als anorexia of automutilatie wat aan de ouderwetse kant. Hij sprak naar het einde toe nogal kort door de bocht over - in zijn woorden - overbodige therapieën zoals bijvoorbeeld therapie met paarden. Therapie moet je volgens Vermeiren overlaten aan gespecialiseerde psychiaters en psychologen. Hier zit voor mij hét probleem en zijn woorden bleven door mijn hoofd spoken. Het lijkt mij juist belangrijk dat de zogenaamde reguliere zorg en de complementaire zorg meer zouden samen werken als 'best of both worlds'. Zoals ik dit ook de gezondheidszorg zou toewensen. De arrogantie dat alleen dat wat 'evidence based' is bestaansrecht heeft, is armoede voor de cliënt. Paardentherapie alleen is niet toereikend als behandeling van complex psychisch lijden, maar kan er wel voor zorgen dat je veiligheid gaat ervaren in je eigen lichaam om zo traumabehandeling te kunnen dragen. Zoals psychiater Bessel van der Kolk in zijn trauma expertise-centrum mensen eerst middels yoga, toneelspelen en

ademhalingsoefeningen veiligheid leert ervaren. Opvallend genoeg toont Vermeiren wel de scène van Greta Thunberg waarbij zij aan het einde minutenlang doodstil met haar paard staat, daar zichtbaar in verbinding is en rust ervaart.'

'Het zou een waardevolle beweging zijn als het gat tussen regulier en complementair meer gedicht wordt en het geen losse werelden meer blijven. Zo creëer je ook meer veiligheid en overzicht in het huidige overaanbod. Zoek met de cliënt naar die behandeling of die behandelaar waar hij/zij vertrouwen in heeft en die aansluit bij zijn of haar behoeften. Daar ligt de weg naar herstel. Deze meer op maat gemaakte trajecten mogen kostbaarder lijken en wellicht minder meetbaar zijn, maar zijn op de lange termijn effectiever omdat het de kans op terugval verkleint.'

Reactie uit het publiek

'Het liefdevol maar indringend op de huid zitten van de kinderen zet je als bezoeker niet alleen aan het denken, maar brengt ook iets in beweging in jezelf. Er wordt onherroepelijk een snaar geraakt op een heel zintuigelijke manier. Een ontregelende voorstelling dus en tegelijk veilig door de setting met de rituelen en de gemeenschappelijke focus op de totempaal en de verbinding van ons als schapenvolk. En met een belangrijke boodschap voor ons als samenleving waarin we de ontregeling steeds meer aan het bedwingen zijn waardoor veel kinderen zich onthemd voelen.'

Beschermjassen voor schapenkinderen

Kitlyn Tjin A Die

De derde generatie

Mijn vakgebied is transculturele systeemtherapie en ik ben grondlegger van *Beschermjassen*, een denkwijze die onder meer jeugdhulpverleners helpt om met een andere blik naar 'probleemkinderen' te kijken. De westerse blik is stevast gericht op het individuele kind, maar *Beschermjassen* betreft altijd hun familiale context. Kinderen met psychische kwetsbaarheden, zoals de schapenkinderen in de voorstelling, willen ons iets vertellen. Ze zijn vaak de derde generatie in een familiesysteem waarin de eerste generatie een groot verlies of trauma heeft meegemaakt, zoals een migratie, een oorlog, onderdrukking, geweld of een natuurramp. De eerste generatie heeft de pijn letterlijk ervaren. De tweede generatie is loyaal aan de eerste generatie. De tweede generatie voelt de pijn van de eerste generatie en kan er niet over spreken omdat het voelbaar is dat het te pijnlijk is voor de eerste generatie. De tweede generatie beschermt de eerste tegen pijn en verdriet en cijfert zichzelf vaak weg. De derde generatie heeft meer afstand naar de eerste en kan dingen bespreekbaar maken. Zo zie je dat kleinkinderen vaak vragen gaan stellen over de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog, terwijl de ouders daar nooit over durfden te beginnen omdat het te gevoelig was voor hun ouders. De tweede generatie migranten draagt vaak zwijgend en loyaal het verdriet van hun ouders, terwijl de derde generatie ofwel het gesprek met hun ouders en grootouders aangaat, ofwel gekke bokkesprongen gaat maken. Als er geen ruimte is om uit te wisselen over de pijn en het verdriet van het verleden ontwikkelt de derde generatie vaak klachten om het schadelijke patroon te ontregelen. De derde generatie wordt onhandelbaar, krijgt verschijnselen van ADHD, PDD-NOS, angstklachten of anorexia

nervosa. Het zijn de kinderen die in de jeugdzorg belanden, in de GGZ, die in feite aandacht vragen voor hetgeen niet verteld of gezien wordt in het familiesysteem. Er zijn veelal drie generaties nodig om patronen te herkennen, om de wortels ervan op te sporen en om het tij te keren.

Klokkenluiders

Het zijn de schapenkinderen die aandacht vragen voor het niet-geziene, het niet-vertelde, het verborgene in de geschiedenis van de familie. Het zijn boodschappers, klokkenluiders, paradijsvogels, ontregelaars die als ze zich verbinden de kracht hebben om het zuurstof te zijn. Niet alleen in de familie, maar ook in de gemeenschap, of zelfs in de samenleving. Neem bijvoorbeeld Greta Thunberg, de inmiddels wereldbepaalde klimaatactiviste die haar protestmissie begon met schoolstakingen toen ze nog maar vijftien was. Tijdens de TEDx Conferentie in Stockholm in november 2018

vertelde ze te zijn gediagnosticeerd met obsessieve-compulsieve stoornis, selectief mutisme en het syndroom van Asperger. Zelf verklaart ze de verbetering van haar engagement gedeeltelijk vanuit haar autisme. Schapenkinderen; ze vertegenwoordigen een stem om iets te ontregelen wat vastzit. Ze laten het zien door hun gekte.

Crazywise

Crazywise is een Nederlandse beweging die aandacht vraagt voor een ander perspectief op gekte. De oorspronkelijke wijsheid van inheemse culturen staat haaks op westerse ideeën over psychische aandoeningen. Bij inheemse volkeren wordt het anders-zijn vaak gezien als een spirituele gave in plaats van iets dat moet worden opgelost. Het is een kwaliteit, een talent, een speciale opdracht. *Crazywise* vraagt ons stil te staan bij de vraag: Is 'gekte' een oproep tot groei, of is het simpelweg een gebroken brein? De Noord-Amerikaanse documentaire *Crazywise* onderzoekt wat we kunnen leren van mensen over de hele wereld die hun gekte hebben omgezet naar een positieve transformerende ervaring. Geïnspireerd door deze film is in Nederland een hele gemeenschap ontstaan met een jaarlijkse conferentie, waar aanvullende benaderingen van psychose en andere buitengewone bewustzijnsstaten voor het voetlicht worden gebracht. *Crazywise* biedt ruimte aan het verkennen van nieuwe wegen, waarbij een psychose ook gezien kan worden als een mogelijkheid tot groei, of zelfs transformatie. De belangstelling voor de beweging en zijn jaarlijkse congressen toont aan hoezeer er een behoefte is aan een andere blik op 'gekkies' dan hetgeen de GGZ te bieden heeft.

Collectief

De kracht van het collectief is een belangrijk aspect van *Beschermjassen*. Het inbedden van de 'vreemde ander' in zijn of haar groep, cultuur, eigenheid. Tijdens

The Sheeptown ceremonie werden we door twaalf kinderen aan de hand genomen, ze leidden ons op indrukwekkende wijze langs hun werkelijkheid. Na afloop voegden de spelers zich om dat enorme gevaarte dat daar rondtolde, de verbeelding van het schapenkind, iedereen zat op de grond, het was magisch en beeldschoon. We werden uitgenodigd door Alexandra om na te praten en zo werden we als publiek en spelers samen ineens een community met een gedeeld verhaal. Ik realiseerde me dat we allemaal gekkies waren, een collectief van gekkies, waardoor het ineens veilig werd. Toen spraken we over de drie generaties. Ik legde de aanwezigen uit hoe het mechanisme werkt en dat viel als een bom in de zaal. Zo kunnen kijken naar kinderen maakt dat ze ontschuldigd worden, en niet alleen zichzelf maar ook hun ouders. Het zet kinderen en hun families in hun kracht in plaats van individuen tot probleemeigenaar te maken.

Lerend opstellen

In mijn praktijk werk ik niet alleen met drie generaties in de spreekkamer, ik organiseer ook altijd een collectief van hulpverleners eromheen; het *Beschermjassenhuis*. Samen kunnen we kwetsbaar zijn, een niet-wetende positie innemen ten opzichte van de 'vreemde ander', en ons lerend opstellen. Dat maakt dat er zoveel meer ruimte ontstaat voor de ander om van zich te laten horen, en voor ons als professionals om werkelijk te verstaan wat de ander te zeggen heeft.

Overkantpersoon

Toch is het vaak moeilijk voor hulpverleners, om cliënten niet te gaan 'koloniseren' maar de eigenwijsheid van de ander te faciliteren. Zo blijkt uit de sessie met de jonge alleenstaande moeder Zubeda die plaatsvond in een context waarin de professionals werden opgeleid om met *Beschermjassen* te werken. Zubeda was een schapenkind, ze heeft in meerdere pleeggezinnen en tehuizen ge-

woond en verschillende diagnoses gekregen, zoals hechtingsstoornis, zwakbegaafd en borderline. Zelf noemde ze zich een 'overkantpersoon'. Ze vertelde tijdens de sessie dat haar hulpverleningsgeschiedenis en het onbegrepen zijn haar in haar ontwikkeling hadden beknot en een bewijsdrang in haar aanwakkerden. Haar contact met goede geesten en het herkennen van boodschappen in getallen hielpen haar te kunnen omgaan met haar anders-zijn. Het behoedde haar voor wat ze noemde het 'geestelijke kantelen', zoals haar moeder overkwam toen die psychotisch werd en uiteindelijk suïcide pleegde. We gingen met haar op zoek naar familieleden die haar konden bijstaan en maakten contact met haar oma en een oom. Zubeda zei steeds: 'Ik ben van de overkant.' Ik was ontzettend geïnteresseerd. Het bracht me terug naar hoe ik ademloos luisterde naar de verhalen van onze dienstmeisjes in Suriname, die over de wondere wereld in het bos vertelden. Zo zat ik ook nu te luisteren. Je zou kunnen zeggen dat ze een psychose had. Ze was heel angstig. In haar lijn zag je het trauma van verlies van haar moeder. En als een traumatische gebeurtenis zich voordoet en de omgeving biedt geen inbedding en geeft het geen taal, dan komen er allerlei angsten en raak je verward. Dat is wat ik zag. Toen ik haar bij het afscheid vertelde dat ik een oude ziel in haar zag, schoot er een waternival van tranen uit haar ogen. 'Je ziet het', zei ze. In de nabespreking wisselden de deelnemende hulpverleners met elkaar uit hoe zij het gesprek hadden ervaren. Velen raakten geïrriteerd of verward door de manier van doen en spreken van Zubeda. De switch kwam toen haar eenzaamheid in het anders zijn naar voren kwam. Toen konden de aanwezigen empathie gaan voelen, en daarmee haar verhaal gaan horen, of begrijpen. Het is de kunst om het uit te houden zolang de verwarring er is. Je irritatie te parkeren, weg te blijven van het beter weten.

Wijsheid

Een valkuil voor hulpverleners die het niet uithouden, is dat ze gaan duiden. Ze gaan het gedrag van de ander een naam geven, er een stempel opdrukken, een etiket opplakken. De 'vreemde ander' wordt in een hokje gestopt opdat je hem of haar dan beter kunt hanteren en sturen. Willen classificeren komt vaak voort uit onvermogen. Je moet niet vergeten daarnaast ook present te zijn en te luisteren. Wat zou het een zegen zijn als de GGZ eens uit zijn eigen keurslijf zou stappen en vanuit een ander perspectief naar psychische kwetsbaarheid zou kijken, kinderen zou omarmen in plaats van te isoleren. Kinderen een plek geven, hun rol teruggeven, hun stem laten horen. Kinderen inbedden in hun familie, historie en cultuur, de stemmen van drie generaties laten klinken, de bescherming van grootouders inschakelen als het lastig is. Verhalen uitwisselen, verborgen geschiedenissen onthullen, de wortel van het disfunctionele patroon opsporen want daar waar het ontstaan is, bevinden zich ook de bronnen en de wijsheid om de kwetsbaarheid tot een kracht te laten worden.

96

97

Kitlyn Tjin A Djie is geboren in Paramaribo, als vierde in een rij van zes dochters. De wortels van haar Chinese vader en Surinaamse moeder liggen in Duitsland, Portugal, Afrika, China, Indo-China, Frans Guyana. Ze is getrouwd met een Nederlandse man met een Indisch koloniale achtergrond en heeft twee zoons, twee kleindochters en vijf kleinzons. Kitlyn weet als geen ander dat er vaardigheden nodig zijn om te leren omgaan met diversiteit, om ruimte te geven aan de 'vreemde ander'. Als jeugdhulpverlener ondervond ze dat Nederlandse opvattingen over hulpverlening niet werken bij kinderen met een migrantenachtergrond. Als antwoord op het westerse witte individualistische denken in de hulpverlening ontwikkelde ze het model *Beschermjassen* dat uitgaat van de kracht van families. www.beschermjassen.nl

Het schaap als symbool voor alle kinderen die nergens passen

Alexandra Broeder

100

101

Afb. p.99

Voodoo-pop van het Schapenkind per post: *'Ondertussen heb ik iets gemaakt, speciaal voor jou. Wil je het op een plek leggen waar alleen jij het weet te vinden?'*

Afb. linksboven

Over het IJ Festival, NDSM terrein

Afb. linksonder

Acteurs spelen buiten na de voorstelling

Over het IJ Festival

juni 2021

In 2020 stond *The Sheeptown Project* in de vorm van een installatie voor het eerst gepresenteerd in de openbare ruimte, op uitnodiging van Theaterfestival Boulevard in samenwerking met GGZ Herlaarhof Vught. Daarna opende zij haar deuren op het NDSM terrein in samenwerking met Beautiful Distress, Over het IJ Festival en Level, centrum voor kinder en jeugdpsychiatrie in Amsterdam. In 2021 kreeg *The Sheeptown Project* een vervolg met een theatrale ceremonie geleid door acteurs die de kinderen vertegenwoordigen welke in behandeling zijn in het centrum voor jeugdhulpverlening Reinier van Arkel in Den Bosch.

102

103

Theaterfestival Boulevard

augustus 2021

Na de voorstelling *The Sheeptown Project* op Theaterfestival Boulevard was Alexandra samen met klinisch psycholoog Michel van den Bogaard te gast bij het verdiepingsprogramma. In een volle dome in het festivalhart spraken ze over hun werk en de gedeelde noodzaak. Naast de artistieke drijfveren die ze in verband brengt met de psychiatrie, voelt ze ook een maatschappelijke noodzaak. Waarom neemt het aantal eetstoornissen onder jonge kinderen juist schrikbarend toe? Waarom kan de jeugd GGZ de toestroom nauwelijks meer aan? Wat als we de ontregeling die deze kinderen teweegbrengen als een mogelijkheid kunnen gaan zien om disfunctionele systemen en patronen aan te kijken en te helen? In onszelf, in het generatonele systeem en in de maatschappij. Zo brengen deze kinderen juist zuurstof en verbinding en daar hoopt ze met haar werk ook toe uit te nodigen. Dan gaat het niet alleen meer over deze kinderen, maar over ons allemaal.

Afb. boven

Onderweg met de acteurs.

Afb. midden

Opstelling na afloop van de voorstelling.

Afb. onder

Acteurs spelen buiten na de voorstelling.

Frascati november 2021

Tijdens volle maan is de laatste reeks van *Sheeptown* ceremonies in Frascati gespeeld. Ondanks de onzekere tijd van lockdowns hebben alledrie de voorstellingen plaatsgevonden. Ook de aanloop naar *The Sheeptown Project* was grillig. Door stap voor stap door te mogen groeien, verdiepen, ervaren en verbinden, valt bij deze afsluiting volgens Alexandra alles op zijn plek. Ze zag de kinderen, de inhoud en het publiek samenvallen mede door de waardevolle nagesprekken met systeemtherapeut Kitlyn Tjin A Djie.

104

105

Afb. boven

Coronatesten van de acteurs.

Afb. midden

De Schapenkinderen openen de ceremonie.

Afb. onder

Het nagesprek met systeemtherapeut Kitlyn Tjin A Djie.

Reactie uit het publiek

'Ik zag het, was er, ervoer het ... Pijnlijk en schurend. Door de vragen, door de tekst, door de indringende blik van het kind naast me. Het is teatraal en verbeelding, maar het gaat over pijn die direct wordt benoemd. Na de voorstelling zie ik de acteurs op de trap zitten. Hee, mag ik wat tegen je zeggen? Maar zie dat ze met iets anders bezig zijn, gewoon even spelen. En ik zit nog in dat verhaal en die emotie, de kwetsbaarheid.'

Diepe connectie

Interview met Nellieke de Koning

Bij Levvel bieden we alle hulp onder één dak: van opvoedondersteuning tot specialistische jeugdhulp en zelfs complexe psychiatrische zorg. Ons team raakte geïnspireerd door Alexandra's haar verhaal. Allereerst is ze zelf een bijzonder persoon waarmee ze meteen de aandacht weet te trekken. Omdat je aan alles voelt en hoort dat zij oprecht iets wil betekenen voor jongeren en denkt dat er vaak iets anders nodig is dan er nu al is. Het is voor ons belangrijk om hierop aan te sluiten, ook bij wat de jongeren juist wel kunnen. Waar zit dat lichtpuntje wat ze zelf niet meer zien en waar krijg je jongeren mee in beweging? Wij hebben veel verbale behandelingen en therapieën. Voor sommige jongeren werkt dat goed, maar ander bereik je juist beter via bijvoorbeeld beweging. Zodat ze op gang komen en energie krijgen. Dat kan cruciaal zijn bij de opstart van een behandeling. En is iemand op een bepaald moment wel gebaat bij een behandeling? Wie weet is een hele andere insteek, zoals theater, wel veel effectiever. Een ingang zoals sport, tekenen of muziek kan helpen om echt contact te maken. Bij Levvel zoeken we daarnaar; waar zit iemand kracht of talent en hoe gaan we die benutten?

Relatie aangaan

Binnen Levvel gaat het om een jongere als mens in een omgeving die ertoe doet. Specifieke psychische bijzonderheden kunnen de oorzaak van problematiek zijn, maar deze kan zich ook afspelen rond het gezin, vrienden of binnen de online wereld. We zoeken naar manieren voor jongeren om zich te ontwikkelen en weer perspectief te zien. Door de tijdgeest zijn we initiatieven op het gebied van beweging, theater, creatieve werkvorming kwijtgeraakt. Maar er zijn ook initiatieven teruggekomen, zoals de voorstellingen met Alexandra. Haar theater

is krachtig. Ze neemt haar eigen kwetsbaarheden en ervaring in de zorg mee. Dat is continu voelbaar, ook als ze het niet uitspreekt. Er heerst een grote openheid en diepe connectie met de jongeren. Alexandra is als een combinatie van een therapeut en ervaringsdeskundige. Dat is een gave, om naast de gevolgde opleiding ook je eigen ervaringen in te zetten. En daar ligt het antwoord; ze wil niet alleen een voorstelling maken, maar juist ook een relatie aangaan met de groep jongeren. Ze maakt het persoonlijk en zoekt de jongeren ook na de voorstelling weer op. Dat maakt Alexandra uniek en vanuit Levvel willen we kijken hoe we hieraan bij kunnen dragen.

Lange weg

De voorstelling die Alexandra bij ons heeft gemaakt was samen met jongeren die een zeer intensieve behandeling bij ons hadden en soms zo onveilig waren voor zichzelf dat ze ook in een gesloten setting zaten. Het draaide om het spel, niet om therapie. Alexandra is met de jongeren gaan werken en heeft tegelijkertijd intensief contact onderhouden met hun behandelaar. Dit is heel goed gegaan. Voor de jongeren betekende het feit dat ze hun verhaal een podium konden geven in een theater, de weg naar herstel. Ze kijken daar positief op terug en vonden het een bijzondere tijd. Het was verrassend te zien dat sommige jongeren na de voorstelling een goede ontwikkeling doormaakten. Het was voor Alexandra dan soms ook pijnlijk te horen dat enkelen later toch weer vervielen in een kwetsbare situatie. In het geval van astma doet bijvoorbeeld niemand moeilijk over het feit dat het soms geneest en dat het in andere gevallen iets is waar je je leven lang last van hebt. Dat kan dus ook zo zijn bij psychische problemen. Het is vaak een lange weg om dat te accepteren of op een goeie manier mee te leren leven. Tegenwoordig streven we vaak naar iets goeds of beters en dat geeft een continue

108

druk vanuit onze maatschappij. Wat kan je bereiken? Die druk ligt eigenlijk niet alleen bij de kinderen, jongeren, gezinnen, maar ook bij ons behandelaars. Je gaat op zoek naar verbetering en als dat niet of onvoldoende lukt, voelt het toch een beetje als falen. Wat nou als je dat stapje niet vooruitkomt? Wat als het niet lukt? Als de behandeling niet biedt wat je graag had gehoopt. Wat kan je accepteren? Wat kan je anders doen dan voorheen om hiermee om te gaan? Als het herstel van een eetprobleem niet gaat, kan je dan wel herstellen op andere gebieden. Bijvoorbeeld in je omgang met vrienden of vriendinnen. Dit alles vraagt om een andere manier van kijken. We hebben behoefte om daar meer over te leren. Yoga was voorheen een alternatieve behandeling en is nu een reguliere, goed onderzochte behandeling. Hetzelfde geldt voor mindfulness. Jaarlijks organiseren wij inspiratiedagen waarbij ideeën worden opgedaan tijdens workshops en waar soms vernieuwende samenwerkingen uit voortkomen.

109

Gezien worden

Vroeger zou ik het woord radicaal lastig vinden maar nu ervaar ik het juist als spannend, heftig en denk ik terug aan een specifiek moment in één voorstelling van Alexandra waar een meisje zich prachtig in de schijnwerpers bewoog. Ze had een hele eigen manier van bewegen en straalde uit: 'ik mag gezien worden'. Dat moment neemt niemand je meer af. Om zo iets groots mee te kunnen geven is krachtig. En als één jongere dat op het podium teweegbrengt, dan is voor mij de radicale verbeelding geslaagd.

Nellieke de Koning is bestuurder en jeugdpsychiater bij Levvel. Levvel helpt kinderen, jongeren en (pleeg)gezinnen in lastige situaties weer op weg en biedt alle hulp onder één dak: van opvoedondersteuning tot specialistische jeugdhulp en psychiatrische zorg. De organisatie, is voornamelijk actief in de regio Amsterdam en ontstaan vanuit een fusie tussen Spirit en de Bascule.

WETEN WANNEER JE ER NAAR
JE BLIJFT.
BENT WORDT DE REST VANZELF DUI
BANG TE ZIJN. HET IS EEN FIJN

HET ADRES: ACHTERZIJDE MARIA
KRUISING TOLBU
5211 RX

ART OBJECT TEGEN DE MUUR MET
CIJFERCODE MEE, DEZE HEB JE NOOI

BENT ZOU IK JE WILLEN VRAGEN
AAN DE WEBSITE TE BRENGEN: WWW.

LAATSTE KEER BELLEN: 085 4010122

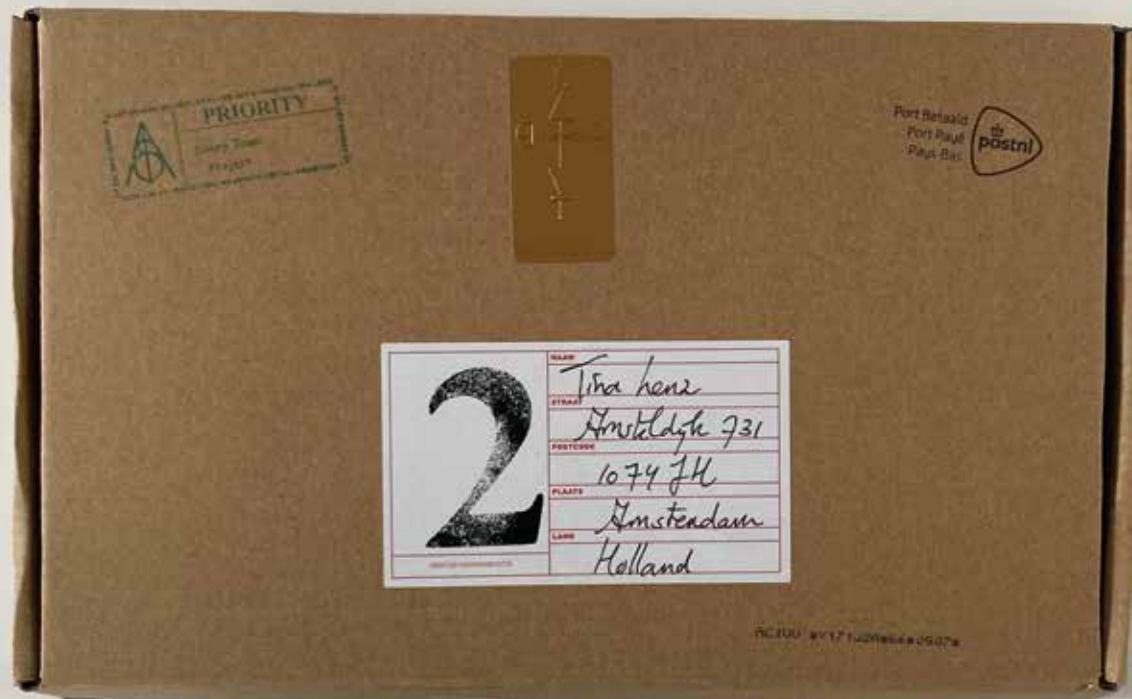
OG WILLEN ZEGGEN.

We wensen jou, onszelf
en iedereen een plek toe
waar je vrij bent om te
staan waar je wilt
en misschien te durven
zijn wie je bent.

dit kwam voor mij
op het juiste moment
het rare kind in mij
wordt steeds meer
gezien en via haar

27-4-2021
Dag schapekind,
het was fijn om van
je te horen
Blijf wasm!
Sylvia
Huis

lief schapekind,
Dank dat je zo dichtbij
durfde te komen -
je bent even heel
belangrijk voor me geweest
an een groot licht punt
van
eerieheid. & DANU

Mysterieuze brieven zetten aan tot zelfonderzoek

NRC 5 mei 2021

Sander Janssens

Een klein altaar in hartje Amsterdam, verstopt in een zwarte kluis aan een muur. Als je er niet naar op zoek bent, loop je er zo voorbij. In de kluis klinkt muziek en er hangen briefjes. Het zijn korte dankbetuigingen, gericht aan het schapenkind.

113 Terug in de tijd. Vier weken eerder viel de eerste brief op de mat. Ondertekend door het schapenkind, die in mysterieuze taal vertelde nergens in te passen: 'Ik verschijn in de hoofden van mensen. Zoals in die van jou.' Het is onderdeel van de pilot van *The Sheeptown Project* van theatermaker Alexandra Broeder. In de aanloop naar een grotere voorstelling of theatrale installatie in de zomer, deden de afgelopen maand een aantal mensen mee met de pilot. Daarin werden de eerste stappen gezet naar het creëren van het universum van het schapenkind. Als geen ander weet Broeder magische werelden met een rafelige randje te creëren. Haar werk wordt vaak uitgevoerd door kinderen, maar is expliciet bedoeld voor volwassenen. Kinderen – met hun veronderstelde onbevangenheid, en eerlijk tot op het bot – houden een vaak gitzwarte spiegel voor. Zo onderzoekt Broeder op meerduidige wijze complexe thema's als de dood, angst en eenzaamheid. Sinds 2017 werkt ze intensief samen met cliënten uit de jeugdpsychiatrie, zoals in *The Tree* (2020).

The Sheeptown Project is een doorlopend theatraal onderzoek waarin Broeder via verschillende vormen onze omgang met psychische kwetsbaarheid onderzoekt. Omdat corona fysieke ontmoetingen bemoeilijkt, ging Broeder op zoek naar een andere manier om contact te bewerkstelligen.

Door de zorgvuldig vormgegeven (met de hand gestempelde) brieven die deelnemers ontvangen en de persoonlijke toon, voelt de ontmoeting wezenlijk en intiem. Dat gevoel wordt versterkt als er bij de tweede brief een handgemaakt poppetje van kralen en touw wordt meegestuurd. De afzender spreekt je rechtstreeks aan, vraagt je op zoek te gaan naar je eigen pijn en kwetsbaarheid. Je krijgt ook een telefoonnummer, dat je altijd kunt bellen om door het schapenkind te worden toegezongen.

Zoals vaak in Broeder werk is dit project mysterieus en meerduidig. Het schapenkind neemt gaandeweg verschillende vormen en betekenissen aan: van symbool voor je eigen pijn en kwetsbaarheid tot een kind in een GGZ-instelling, dat zich via jou opnieuw probeert te verhouden tot de maatschappij. 'Hier zijn ook andere kinderen zoals ik. Een kudde van schapenkinderen. Hier leer ik met de wereld om te gaan, hoe ik er ooit wel in kan passen.'

Bij de derde brief zit ten slotte een adres en een cijfercode. Dat voert de deelnemer naar het altaar van het schapenkind. Iedere bezoeker laat een berichtje achter. Zo wordt de individuele ervaring ineens een gedeeld geheim met andere deelnemers: in ons allemaal huist een schapenkind, bij de een wat meer aan de oppervlakte dan bij de ander. Broeder nodigt je uit je daar niet tegen te verzetten, maar je open te stellen voor je eigen angsten.

De pilot speelt zich voornamelijk af in de veilige beschutting van je eigen gedachtes. Het maakt vooral nieuwsgierig naar een omvangrijker theatraal universum, dat Broeder hopelijk deze zomer kan presenteren.

De brieven
hebben mij in
de lockdown
getroost

publiek

By het poppetje hoort
het "gekweste kind"
wat getriggerd kan
worden in het
volwassen leven.

Sint Barbarasteeg 7
1012 HP Amsterdam

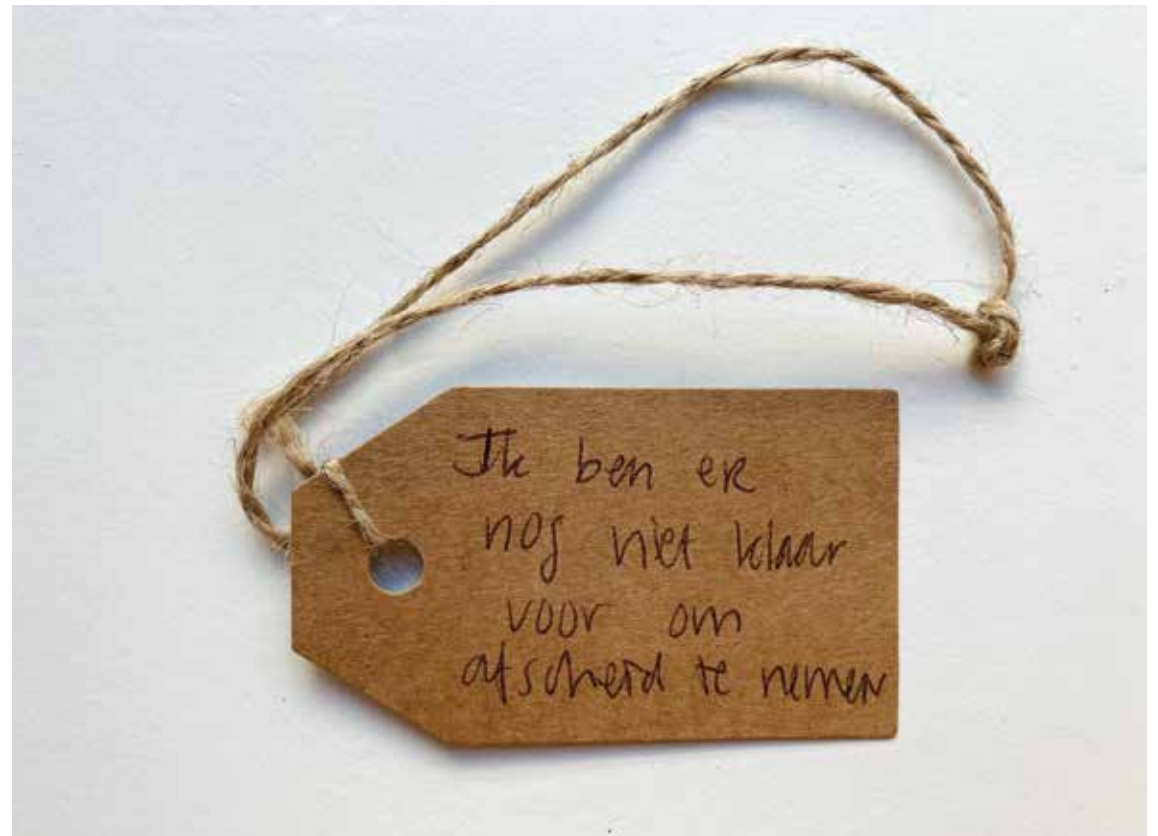
(Helaas heb ik de
tweede brief (met
poppetje?) niet
ontvangen. Eerste
en laatste wel.)

Code:
2021

Uiterste bezoekdatum:
15 mei 2021

Ik heb geen
werkloosheid
aan de hand, ben
VNRROOTED

Ik ben er
nog niet klaar
voor om
afschied te nemen